

Marina M. Matić Bošković¹
Institute of Criminological and Sociological Research
Belgrade (Serbia)

Jelena Ž. Kostić²
Institute of Comparative Law
Belgrade (Serbia)

316.7:004.738.5
316.624.3:364.636-055.2
Review scientific paper
Submitted 25/06/2025
Revised 23/08/2025
Accepted 29/08/2025
doi: [10.5937/socpreg59-59759](https://doi.org/10.5937/socpreg59-59759)

PHENOMENOLOGY OF VIOLENCE IN DIGITAL SPACE AND POLICY RESPONSE³

Abstract: Digital violence is an increasingly pervasive form of abuse, facilitated through social media, messaging platforms, and online forums. This article explores the causes and phenomenology of digital violence, highlighting psychological, social, and structural drivers, as well as its diverse manifestations, from cyberstalking and image-based abuse to data manipulation and gender-based online harassment. Particular focus is placed on its disproportionate impact on women and girls, and the reinforcement of structural inequalities in digital spaces. This article situates digital violence in global, European, and Serbian context, addressing legal frameworks and policy responses, EU legislation and national initiatives such as Serbia's "Čuvam te" platform. The authors call for comprehensive, victim-centred approaches that combines legal reform, digital literacy, institutional accountability, and cross-sectoral cooperation.

Keywords: digital violence, digital literacy, structural inequality, victims

INTRODUCTION

Digital violence represents a rapidly evolving phenomenon, emerging as a distinct and deeply troubling form of aggression facilitated by digital technologies. Defined broadly, digital violence includes acts of psychological, emotional, and at times physical harm perpetrated

¹ m.m.boskovic@roldevelopmentlab.com; <https://orcid.org/0000-0003-1359-0276>

² j.kostic@iup.rs; <https://orcid.org/0000-0001-6032-3045>

³ The paper is a result of research within the project of the Ministry of Science, Technological Development and Innovations through Agreement on the realization and financing of scientific research work SRO in 2025, registration number 451-03-136/2025- 03/200039 This paper is a result of research within the project "Adapting the Legal Framework to Social and Technological Changes with a Special Focus on Artificial Intelligence," carried out in 2025 by the Institute of Comparative Law with financial support from the Ministry of Science, Technological Development and Innovation (contract number 451-03-136/2025-03/200049).

via digital technologies and platforms such as social networks, messaging services, and the internet (Henry & Powell, 2017, p. 15). Unlike traditional forms of violence, digital violence is often persistent, anonymous, and transnational in nature, making it more difficult to detect and redress. It exploits the affordance of technology, such as immediacy, wide reach, and permanence, intensifying its impact and complexity.

The ubiquitous integration of digital technology into daily life has created new venues through which harmful behaviours can manifest and proliferate (Ilić, Bodrožić, Milošević, 2025, pp. 12 and 13). As social interaction increasingly shifts online, so too do patterns of abuse. The form of violence affects individuals across all demographic categories, but research indicates that women, girls, and marginalised groups are disproportionately targeted due to existing gender norms and power structures (Citron, 2014, p. 33; EIGE, 2022).

While substantial academic attention has been devoted to peer violence among adolescents in digital setting, adult experiences and the broader structural dimensions of digital abuse remain relatively underexplored. Even less attention has been paid to intersectional dynamics of digital violence, such as how race, gender, disability, and sexuality shape vulnerability to and experiences of online harm (Lewis *et al*, 2017, p. 1462). Moreover, legal systems around the world continue to grapple with how to conceptualise and criminalise digital violence, often lagging behind technological innovation and the lived realities of victims.

Starting from the premise that preventing digital violence requires a comprehensive, victim-centred approach that combines legal reform, digital literacy, institutional accountability, and cross-sectoral cooperation, this paper seeks to provide a comprehensive exploration of its etiology and phenomenology, with a focus on its diverse forms and the mechanisms through which it operates. Special attention is given to the gendered nature of digital abuse, the structural inequalities it reflects and reinforces, and the challenges it poses for regulatory and institutional frameworks. To provide recommendations for the improving approaches to the prevention of digital violence and, above all, to highlight its forms and danger, the paper primarily employs content analysis as its dominant method.

The analysis is grounded in global, regional, and national contexts, with an emphasis on evidence-based findings, legal implications, and policy responses.

CAUSES AND CONTRIBUTING FACTORS

The etiology of digital violence is multifactorial. It is influenced by psychological, social, and structural dynamics, such as anonymity, disinhibition, lack of regulation, socio-cultural norms that perpetuate impunity in digital space and the perceived distance between perpetrator and victim in online space (Barlett & Coyne, 2023, p. 547). It is embedded in both individual-level and systemic factors. Psychological theories emphasise deindividuation and online disinhibition as key mechanisms that enable individuals to engage in aggressive or harmful behaviour online without immediate social repercussions (Suler, 2004, p. 321). This perceived distance between the perpetrator and victim, both spatially and morally, reduces empathy and accountability (Barlett *et al.*, 2016, p. 171).

From a sociological perspective, the normalisation of hostility and aggression in online environments contributes to the perpetuation of digital violence. The anonymity provided

by digital platforms allows users to act outside of normative behavioural constraints, and in some cases, actively encourages aggressive behaviour as a form of group belonging or ideological assertion (Marwick & Lewis, 2017, p. 4). Potential perpetrators are certainly encouraged by the lack of direct contact, and the victim is unable to resist, which increases her sense of insecurity, helplessness, and suffering (Kostić, 2021, p. 1697).

The phenomenon of ‘online disinhibition’ allows individuals to engage in behaviours they might avoid in face-to-face contexts, including cruelty, threats, and dehumanisation (Suler, 2004, p. 321).

Digital violence is not ideologically neutral. It reflects existing offline structures of domination, especially patriarchal norms that frame women and girls as objects for control and surveillance. Studies confirm that the digital environment reproduces and amplifies gender stereotypes and social prejudices (Gillespie, 2018, p. 24). This is particularly evident in the sexualised targeting of women and girls, often justified through victim-blaming narratives (Henry & Powell, 2015, p. 104). The online space thus becomes an extension of existing power imbalances and social inequalities.

Technological design itself contributes to the etiology of digital violence. Algorithms that reward engagement often prioritise sensationalist or abusive content. Platform moderation policies are inconsistently enforced, and reporting mechanisms are often inaccessible or ineffective, especially for women, minorities, and marginalised groups (Franks, 2012, p. 655).

PHENOMENOLOGY: PATTERNS AND MANIFESTATIONS OF DIGITAL VIOLENCE

Digital violence encompasses a broad spectrum of harmful behaviour committed through digital means. According to Hinduja and Patchin (2008), digital violence constitutes any behaviour conducted via digital technologies, with the intention and purpose of directly or indirectly hurting someone. Their conceptualisation includes acts such as verbal abuse, insults, anonymous or threatening calls, blackmail, and actions that place the victim in degrading or uncomfortable situations online (Ferrara *et al.*, 2018).

The phenomenon extends beyond isolated acts, as contemporary literature identifies both overt and systemic forms of abuse. Dragiewicz *et al.*, (2018) argue that digital violence includes cyberstalking, online harassment, image-based abuse (such as revenge pornography), non-consensual distribution of intimate materials, doxxing, trolling, and technology-facilitated coercive control. These practices may occur in isolation but are often part of sustained campaigns rooted in social hierarchies and structural inequalities, particularly those related to gender (Bailey & Steeves, 2015, p. 21).

Digital violence may be perpetrated by both strangers and individuals known to the victim. In youth contexts, especially among minors, peer-related digital abuse is common and often manifests as attempts to damage a person’s reputation, isolate them socially, or intimidate them into submission. For instance, cyberbullying, defined as the intentional infliction of harm through electronic means, includes insults, exclusion, impersonation, and public humiliation (Tokunaga, 2010, p. 277; Kowalski, *et al.*, 2014, p. 1073). This form of violence impacts both young people and adults, often with severe psychological consequences.

A very serious form of digital violence involves collecting and manipulating personal data to portray someone negatively. This may include publishing phone numbers, residential addresses, or other identifying information to expose the individual to harassment or threats. The publication of such information, commonly known as doxxing, is increasingly used to intimidate victims and is particularly harmful due to its potential to incite offline violence (Mijatović, 2024, p. 148).

Cyberstalking represents another form, characterised by repeated digital surveillance and communication intended to instil fear, humiliation and sense of helplessness in the victim. It may involve incessant messaging designed to induce psychological distress (Provincial Institute for Social Protection, 2023, p. 5).

Unauthorised access to digital devices, commonly referred to as hacking, is frequently employed to steal data or otherwise compromise the digital security of a targeted individual (Dinić, 2022, p. 50). Related to this is impersonation, which involves creating fake accounts or digital profiles under someone else's identity to deceive or manipulate third parties (Dinić, 54). A specific subtype of impersonation, catfishing, refers to the creation of an entirely fictitious identity to deceive individuals into personal or romantic interactions, often for exploitative or malicious purposes (Krsmanović *et al.*, 2016, p. 16).

Gender-based digital violence is a particularly pervasive and harmful dimension of the broader phenomenon. Women and girls are disproportionately targeted, with common manifestations including threats of sexual violence, the dissemination of non-consensual intimate images, and prolonged online harassment. According to the European Institute for Gender Equality (2022), one in ten women in the EU has experienced some form of cyber harassment since the age of 15. The so-called "revenge porn", the non-consensual sharing of explicit images or videos, aims to humiliate, extort, or otherwise harm the victim (McGlynn, Rackley, Houghton, 2017, p. 25). The mere threat of sharing such material can exert coercive power over individuals, deepening their psychological trauma.

Additional challenge remains the victim-blaming as a pervasive barrier to justice in cases of image-based sexual abuse. A large-scale study found that men, heterosexual individuals, and those with prior experience in either perpetrating or being exposed to image-based abuse were significantly more likely to blame victims and minimise the harm caused (Flynn *et al.*, 2022, p. 10). The aforementioned research further revealed that these attitudes are embedded in broader cultural norms, including sexual double standards and entrenched views about female responsibility in case of sexual exposure. Such attitudes not only deepen trauma but also deter victims, particularly women, from reporting abuse or seeking support, reinforcing a cycle of silence and impunity.

Other forms of harassment include persistent negative commentary on a victim's online presence, such as posts, photographs, or videos. Additionally, a particularly alarming and criminal variant of digital violence is the false reporting of emergencies (e.g. fires or bombs), designed to provoke public panic and distress.

Digital violence, therefore, is not a monolithic concept but a constellation of behaviours facilitated by the anonymity, speed, and reach of digital technologies. While victims may include individuals of all genders and ages, women and girls remain especially vulnerable due to the intersection of digital abuse with longstanding gender inequalities. Understanding these patterns and typologies is essential for developing effective legal, institutional, and educational responses to this growing threat.

GLOBAL AND EUROPEAN CONTEXT

The growing digitalisation of social interactions, public discourse, and personal communication has brought with it an alarming rise in digital violence, which the United Nations has recognised as a growing threat to human rights. Digital violence disproportionately affects women, children, and marginalised groups, amplifying existing inequalities and social vulnerabilities. According to the 2021 UN Women report, the pandemic significantly exacerbated the prevalence of online abuse, as more people shifted to digital platforms for work, education, and social interaction. The report highlights that online violence limits women's freedom of expression, discourages political and civic participation, and erodes their trust in digital space. In extreme cases, it leads to self-censorship, withdrawal from public engagement, and mental health deterioration (UN Women, 2021, p. 6).

Globally, international human rights mechanisms have begun responding to this evolving threat. The UN Special Rapporteur on Violence Against Women and Girls has called for urgent action by states to criminalise digital forms of gender-based violence and develop coordinated prevention and redress mechanisms. Similarly, General Recommendation No. 35 of CEDAW (2017) emphasises that gender-based violence occurring online is no less serious than offline violence and demands comparable legal responses.

In European context, the recognition and regulation of digital violence has accelerated in recent years. The European Union's legal framework has evolved from a fragmented approach toward a more comprehensive response. The milestone in this shift is the 2024 Directive on combating violence against women and domestic violence, adopted in April 2024. For the first time, this Directive obliges EU Member States to criminalise various forms of online violence, including cyberstalking, image-based abuse (non-consensual sharing of intimate images), and cyber harassment and incitement to violence or hatred online.

This Directive aims to harmonise the definitions and sanctions related to digital violence across Member States, filling existing gaps in protection and ensuring victims have access to effective remedies (Matić Bošković & Russo, 2024). The EU has also emphasised digital literacy and preventive education through instruments such as the Digital Education Action Plan 2021-2027, which includes specific goals related to safe and inclusive digital environments.

Furthermore, the Council of Europe has provided significant normative guidance through instruments such as the Istanbul Convention, which although drafted before the explosion of digital violence, remains highly relevant. Article 17 of the Convention obliges states to promote and develop education materials to combat stereotypes and all forms of violence, including those facilitated by technology (The Council of Europe Convention on prevention and combating violence against women and domestic violence). The GREVIO evaluation reports have increasingly emphasised the need for member states to recognise and address digital forms of abuse, particularly as they intersect with stalking and psychological violence.⁴

⁴ General Reports of GREVIO's (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) are available at: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio-annual-reports>.

In Serbia, the phenomenon of digital violence has gained visibility, but not much research has been done. The criminal legislation includes provisions on stalking (Article 138a of the Criminal Code), unauthorised use of personal data (Article 146), and dissemination of pornographic material (Article 185), but these are often insufficient to capture the full range of harm caused by digital violence.⁵

Empirical research on digital violence in Serbia is still relatively limited, yet several projects over the past decade have shed important light on its prevalence and dynamics. The first comprehensive project, *Stop Digital Violence*, implemented in 2012 as part of the broader initiative *Schools without Violence*, showed that 66 percent of high school students reported having experienced digital violence at least once (Dinić, 2022, p. 83). In 2016 research *Global Kids Online*, social networks were identified as the most frequent arena for digital violence. Further evidence was generated during the COVID-19 pandemic, when the project *Socio-psychological Factors of Risky Use of Social Networks among Adolescents in Vojvodina* was carried out from September to December 2020. The survey showed that about 82 percent of adolescents reported experiencing at least one form of digital violence in the previous year. The authors concluded that both perpetration and victimization rates appear somewhat higher in Serbia compared to other countries using the same instrument (Dinić *et al.*, 2021).

Finally, more recent research has brought attention to gender specific patterns of digital abuse. The 2022 study conducted by NGO ATINA, entitled “In front of screens”, has shed critical light on the national context. Conducted among 594 high school girls aged 18 and 19 from Belgrade, Nis and Subotica, it revealed that over 53 percent experienced digital violence (Radoičić Nedeljković, Glišić, 2022, p. 9, 15). A staggering 78 percent felt less safe online than their male peers. Common forms included verbal abuse, insults, and sexual harassment, with significant psychological consequences such as anxiety, fear, depression and suicidal thoughts (Radoičić Nedeljković, Glišić, p. 9, p. 12).

In response to these growing concerns, Serbia has launched initiatives aimed at strengthening institutional protection mechanisms, especially for children. One such initiative is the “Čuvam te” platform, developed by the Ministry of Education in cooperation with other public bodies, which enables children to safely and anonymously report various forms of violence, including those occurring in the digital environment.⁶ By offering a direct, confidential channel of communication between students, schools, and competent institutions, this platform represents an important step toward timely detection, prevention and redress of digital violence, while fostering a more responsive and protective environment within the education system.

⁵ Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 85/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 and 94/2024

⁶ „Čuvam te“ platform is available at: <https://cuvamte.gov.rs/>.

IMPACTS AND CONSEQUENCES

Digital violence produces far-reaching and multifaceted consequences for individuals, families, and society at large. Beyond the immediate psychological impact on victims, such as anxiety, fear, depression, and post-traumatic stress symptoms, there are lasting effects on trust, social functioning, and personal development. Victims often experience a profound sense of vulnerability and exposure due to the permanent, replicable, and borderless nature of digital harm (Citron, 2014, p. 35). Among youth, it correlates with reduced academic performance and suicidal ideation (Hinduja & Patchin, 2019, p. 2). For adolescents, this form of violence disrupts healthy identity formation, undermines peer relationships, and can lead to academic withdrawal or school refusal (Livingstone *et al.*, 2016, p. 115).

The consequences are not only emotional but also economic. Victims may face reputational damage that affects their employability and social standing. In professional settings, particularly for women, digital abuse may force individuals to retreat from online platforms critical for networking, political engagement, or business visibility, thus reinforcing gender inequality in the digital public sphere (UN Women, 2021).

Socially, digital violence exacerbates pre-existing forms of exclusion. Marginalised groups, including ethnic minorities, LGBTQI+ individuals, and persons with disabilities, face higher rates of technology-facilitated abuse, which intersects with other forms of structural discrimination (Lewis *et al.*, 2017, p. 1462). These dynamics contribute to a climate of silencing and disempowerment, in which survivors often internalise blame and are deterred from seeking help.

At the legal level, digital violence exposes gaps in traditional criminal justice responses. The transnational, pseudonymous, and rapidly evolving nature of digital abuse challenges law enforcement agencies and judicial authorities. Victims often encounter institutional indifference, complex reporting processes, and lack of prosecutorial follow-up, which deepens the trauma and fosters distrust in justice systems. The difficulty in prosecuting acts such as foxing, coercive control, or non-consensual image dissemination underscores the need for modernised legal frameworks that are sensitive to the lived realities of digital abuse (Franks, 2012, p. 655; Gillespie, 2018, p. 55).

Furthermore, digital violence erodes civic space by deterring individuals, especially women and activists, from participating in public debates. Research from the European Parliament in 2024 highlights how online harassment and threats of violence disproportionately target female politicians, journalists, and human rights defenders, thereby chilling democratic participation and public discourse (Zamfir, 2024). The psychological burden and safety concerns force many women to engage in self-censorship or withdraw entirely from online platforms.

In Serbia, the underreporting of digital violence is symptomatic of broader social stigma and institutional inefficacy. The ATINA study underscores this dynamic, despite the severe consequences reported by victims, only 10 percent of girls would formally report incidents (Radoičić Nedeljković, Glišić, 2022, p. 10). This reluctance is often driven by fear of being disbelieved, victim-blamed, or retraumatised in the complaint process. The lack of clear institutional procedures, coupled with low awareness of legal protections, further diminishes the willingness to seek redress.

Moreover, the psychological impact is compounded by the absence of comprehensive victim support service tailored to digital abuse. Unlike traditional forms of violence, digital violence can be continuous, with new harms emerging from the reuse or rediscovery of content (Rackley *et al.*, 2021, p. 298). As a result, the trauma is frequently prolonged and re-triggered by repeated exposure. Victims may live in constant fear of content resurfacing, which hinders healing and social reintegration (Powell & Henry, 2017, p. 49).

Given the above, a multidimensional policy response is required, one that includes victim-centred legal reforms, robust digital literacy education, accessible mental health support, and accountability mechanisms for platform providers. Without such a comprehensive approach, the long-term social, emotional, and institutional impacts of digital violence will continue to deepen, particularly among the most vulnerable members of society.

CONCLUSIONS

Digital violence constitutes a complex, multifaceted and rapidly evolving threat situated at the crossroad of technological advancement, structural inequality, and legal ambiguity. Its etiology lies in a convergence of psychological, sociocultural, and systemic factors that allow violence to proliferate in virtual space with unprecedented speed, reach and permanence. Its phenomenology encompasses a wide spectrum of behaviours, from cyberstalking and impersonation to image-based abuse and coordinated harassment, disproportionately targeting women, girls and marginalised communities.

The article underscores that digital violence is not merely an extension of offline aggression, rather, it is a distinct form of harm shaped by the affordance and design of digital technologies. It reinforces and magnifies pre-existing social hierarchies, particularly gendered power relations, and reflects broader patterns of discrimination and exclusion. Victims suffer significant psychological, social, and economic consequences, often in environments where legal protections and institutional support remain inadequate, fragmented, or inaccessible.

Globally and regionally, normative progress has been made, such as the EU 2024 Directive on combating violence against women and domestic violence, and the guidance provided by UN mechanisms and the Council of Europe. Yet, implementation remains uneven, and legal systems are still catching up with the technological and social realities of digital abuse. National examples such as Serbia illustrate both the urgent need for reform and the potential of targeted interventions, such as the “Čuvam te” platform, to provide early protection and support for young victims.

A holistic and sustainable response to digital violence requires an integrated strategy encompassing legal, institutional, technological, and educational reforms. Legal frameworks must be modernised to explicitly recognise digital forms of violence and provide timely, victim-sensitive redress. Law enforcement and judicial authorities require specialised training, and cross-border cooperation must be strengthened to address the transnational character of digital abuse (Milivojević, 2024, p. 5). Tech companies must be held accountable for detecting and mitigating harm on their platforms, with obligations for transparency, prompt response, and protection of vulnerable users.

Preventive efforts are equally critical. Public education campaigns and gender-sensitive digital literacy programs can challenge harmful norms and equip individuals with the skills to navigate and report digital risks. Victim support systems, including psychological counselling, legal aid, and trauma-informed reporting protocols, must be widely available and tailored to the specific dynamics of digital abuse.

As digital spaces continue to shape human interaction, identity, and democratic participation, combating digital violence must be recognised as an essential component of human rights protection and social justice. It demands a collective commitment, from states, international organisations, civil society, and the private sector, to safeguard the dignity and safety of all individuals in the digital age.

Марина М. Матић Бошковић¹
Институт за криминолошка и социолошка истраживања
Београд (Србија)

Јелена Ж. Костић²
Институт за упоредно право
Београд (Србија)

ФЕНОМЕНОЛОГИЈА НАСИЉА У ДИГИТАЛНОМ ПРОСТОРУ И ПОЛИТИЧКИ ОДГОВОР³

(Превод *In Extenso*)

Сажетак: Дигитално насиље је све учесталији вид злоупотребе, олакшан путем друштвених мрежа, платформи за поруке и онлајн форума. Ауторке овог рада истражују узроке и феноменологију дигиталног насиља, истичући психолошке, друштвене и структурне покретаче, као и његове различите манифестације, од сајбер ухођења и злостављања заснованог на сликама до манипулације подацима и родно заснованог узнемиравања на интернету. Посебан нагласак стављен је на његов несразмерни утицај на жене и девојчице, као и на повећање структурних неједнакости у дигиталним просторима. У овом раду дигитално насиље смешта се у глобални, европски и српски контекст, а ауторке се баве законским оквирима и политичким одговорима, законодавством ЕУ и националним иницијативама као што је платформа „Чувам те“ у Србији. Ауторке позивају на свеобухватне приступе усредсређене на жртве, који обједињују законску реформу, дигиталну писменост, одговорност институција и међусекторску сарадњу.

Кључне речи: дигитално насиље, дигитална писменост, структурна неједнакост, жртве

УВОД

Дигитално насиље представља појаву која се брзо развија и јавља као засебан и дубоко узнемиравајући вид агресије олакшане дигиталним технологијама. Широко

¹ m.m.boskovic@roldevelopmentlab.com; <https://orcid.org/0000-0003-1359-0276>

² j.kostic@iup.rs; <https://orcid.org/0000-0001-6032-3045>

³ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта Министарства за науку, технолошки развој и иновације кроз Споразум о реализацији и финансирању научноистраживачког рада у 2025. години, регистарски број 451-03-136/2025-03/200039.

Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта „Прилагођавање законског оквира друштвеним и технолошким променама са посебним нагласком на вештачкој интелигенцији“, који је реализовао Институт за упоредно право 2025. године уз финансијску подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација (Уговор бр. 451-03-136/2025-03/200049).

дефинисано, дигитално насиље подразумева чинове психолошке, емоционалне и понекад физичке повреде нанете путем дигиталних технологија и платформи као што су друштвене мреже, сервиси за поруке и интернет (Henry & Powell, 2017, стр. 15). За разлику од традиционалних облика насиља, дигитално насиље је често упорно, анонимног и транснационалног карактера, због чега је још теже препознати га и исправити. Оно користи приступачност технологије, на пример непосредност, широк домет и трајност, што појачава његов утицај и сложеност.

Свеприсутна интеграција дигиталне технологије у свакодневни живот створила је нова места преко којих се штетна понашања могу исказати и умножити (Ilić, Bodrožić, Milošević, 2025, стр. 12–13). Како се друштвена интеракција све више преноси на интернет, исто се односи и на обрасце злоупотребе. Облик насиља утиче на појединце у свим демографским категоријама, али истраживања указују на то да су жене, девојчице и маргинализоване групе несразмерно таргетиране због постојећих родних норми и структура моћи (Citron, 2014, стр. 33; EIGE, 2022).

Иако је значајна академска пажња посвећена вршњачком насиљу међу адолесцентима у дигиталном окружењу, искуства одраслих и шире структурне димензије дигиталне злоупотребе и даље остају релативно недовољно истражене. Још мање пажње се посвећује међусекторској динамици дигиталног насиља, на пример како раса, род, инвалидитет и сексуална оријентација обликују осетљивост и искуство штете претрпљене на интернету (Lewis et al., 2017, стр. 1462). Осим тога, правни системи широм света и даље се боре са тиме како да дефинишу концепцију и криминализују дигитално насиље, често заостајући за технолошким иновацијама и занемарујући стварност коју жртве проживљавају.

Полазећи од премисе да спречавање дигиталног насиља захтева свеобухватан приступ усмерен на жртве, који обједињује законску реформу, дигиталну писменост, одговорност институција и међусекторску сарадњу, ауторке овог рада покушавају да детаљно испитају етиологије и феноменологије са фокусом на различите облике и механизме кроз које оно функционише. Посебна пажња посвећена је родној природи злоупотребе, структурним неједнакостима које она одражава и појачава, као и изазовима које представља за регулаторне и институционалне оквире. Да би се дале препоруке за побољшање приступа спречавању дигиталног насиља, а пре свега да би се истакли сви видови и опасност, ауторке овог рада првенствено примењују анализу садржаја као доминантан метод.

Анализа почива на глобалним, регионалним и националним контекстима, са нагласком на сазнањима заснованим на доказима, законским импликацијама и политичким одговорима.

УЗРОЦИ И ДОПРИНОСЕЋИ ФАКТОРИ

Етиологија дигиталног насиља је вишефакторна. На њу утиче психолошка, друштвена и структурна динамика, као што су: анонимност, дисинхибиција, недостатак уредби, друштвено-културне норме које промовишу некажњивост у дигиталном простору и перцепирана дистанца између починиоца и жртве у онлајн простору (Barlett & Coyne, 2023, стр. 547). Оно је укоренењено како у факторима на индивидуалном тако и

на системском плану. Психолошке теорије наглашавају деиндивидуализацију и онлајн дисинхибицију као кључне механизме који омогућавају појединцима да се упусте у агресивно или штетно понашање на интернету без непосредних друштвених реперкусија (Suler, 2004, str. 321). Овако перципирана дистанца између починиоца и жртве, и просторно и морално, смањује емпатију и одговорност (Barlett et al., 2016, str. 171).

Из социолошке перспективе, нормализација непријатељства и агресије у онлајн окружењима доприноси одржавању и понављању дигиталног насиља. Анонимност коју обезбеђују дигиталне платформе омогућава корисницима да поступају ван нормативних ограничења у понашању и, у појединим случајевима, активно подстиче агресивно понашање као облик припадности групи или идеолошкој опредељености (Marwick & Lewis, 2017, str. 4). Потенцијални починиоци свакако су охрабрени недостатком директног контакта, а жртва не може да се одупре, што повећава њен осећај несигурности, беспомоћности и патње (Kostić, 2021, str. 1697).

Феномен „онлајн дисинхибиције“ омогућава појединцима да се упусте у понашања која би могли да избегну у директним контекстима, укључујући суровост, претње и дехуманизацију (Suler, 2004, str. 321).

Дигитално насиље није идеолошки неутрално. Оно одражава постојеће структуре доминације ван интернета, нарочито патријархалне норме које дефинишу жене и девојчице као предмете контроле и надзора. Студије потврђују да дигитално окружење репродукује и појачава родне стереотипе и друштвене предрасуде (Gillespie, 2018, str. 24). Ово је нарочито очигледно у сексуализованом таргетирању жена и девојчица, често оправдавано у наративима који окривљују жртве (Henry & Powell, 2015, str. 104). Онлајн простор тако постаје продужетак постојећих неравнотежа моћи и друштвених неједнакости.

Сам технолошки дизајн доприноси етиологији дигиталног насиља. Алгоритми који награђују ангажовање често дају приоритет сензационалистичком или увредљивом садржају. Политике модерирања платформи се не примењују доследно, а механизми пријављивања често су недоступни или неделотворни, нарочито када су у питању жене, мањине и маргинализоване групе (Franks, 2012, str. 655).

ФЕНОМЕНОЛОГИЈА: ОБРАСЦИ И МАНИФЕСТАЦИЈЕ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА

Дигитално насиље обухвата широк спектар штетног понашања почињеног дигиталним путем. Према једној дефиницији (Hinduja & Patchin, 2008), дигитално насиље представља свако понашање почињено путем дигиталних технологија у намери и са сврхом да се неко непосредно или посредно повреди. Њихова концептуализација обухвата чинове као што су: вербално злостављање, увреде, анонимни или претећи позиви, уцењивање и радње које жртву доводе у понижавајуће или непријатне ситуације на интернету (Ferrara et al., 2018).

Овај феномен превазилази изоловане радње јер савремена литература препознаје и отворене и системске облике злостављања. Драгиевиц и сарадници (Dragiewicz et al., 2018) тврде да дигитално насиље укључује сајбер ухођење, онлајн узнемиравање,

злостављање засновано на сликама (нпр. порнографија из освете), дистрибуцију интимних материјала без претходне сагласности, доксинг (таргетирање), троловање и технолошки олакшану присилну контролу. Ове праксе могу се догодити изоловано, али су често део одрживих кампања укорениених у друштвеним хијерархијама и структурним неједнакостима, нарочито оним које се односе на род (Bailey & Steeves, 2015, стр. 21).

Дигитално насиље могу да изврше и незнанци и појединци познати жртви. У контексту омладине, нарочито међу малолетницима, вршњачки засновано дигитално злостављање је уобичајено и често се манифестује у покушајима да се уништи репутација неког појединца, да се он друштвено изолује или заплаши како би се покорио. На пример, сајбер злостављање, дефинисано као намерно наношење штете електронским путем, обухвата увреде, искључивање, лажно представљање и јавно понижење (Tokunaga, 2010, стр. 277; Kowalski et al., 2014, стр. 1073). Овај облик насиља утиче и на младе и на одрасле људе, често остављајући озбиљне психолошке последице.

Веома озбиљан облик дигиталног насиља укључује сакупљање и манипулисање личним подацима како би се неко негативно приказао. Ово може да подразумева објављивање телефонских бројева, адреса пребивалишта или других идентификационих информација да би се појединац изложио узнемиравању или претњама. Објављивање таквих информација, обично познато као доксинг, све више се користи за заплашивање жртава, а нарочито је штетно због потенцијала да подстакне насиље у стварном животу (Mijatović, 2024, стр. 148).

Сајбер ухођење је још један облик кога карактеришу стални дигитални надзор и комуникација у намери да се жртва заплаши, понизи или осети беспомоћно. Сајбер ухођење може да се односи и на непрекидно слање порука чији је циљ изазивање психолошког стреса (Provincial Institute for Social Protection, 2023, стр. 5).

Неовлашћен приступ дигиталним уређајима, обично познат као хаковање, често се примењује у крађи података или за неки други начин компромитовања дигиталне безбедности таргетираниог појединца (Dinić, 2022, стр. 50). Са овим је повезано лажно представљање, које подразумева прављење лажних налога или дигиталних профила под туђим идентитетом ради обмањивања или манипулације трећим лицима (Dinić, стр. 54). Посебна подврста лажног представљања, позната као „кетфишинг“, односи се на стварање потпуно фиктивног идентитета да би се појединци обманули и навели на личне или романтичне интеракције, често у користољубиве или злонамерне сврхе (Krsmanović et al., 2016, стр. 16).

Родно засновано дигитално насиље је посебно свеприсутна и штетна димензија ширег феномена. Жене и девојчице су несразмерно таргетиране уз уобичајене манифестације као што су претње сексуалним насиљем, дистрибуцију интимних слика без претходне сагласности и продужено узнемиравање на интернету. Према подацима Европског института за родну равноправност (European Institute for Gender Equality, 2022), једна од 10 жена у ЕУ доживела је неки облик сајбер узнемиравања од своје 15. године. Такозвана порнографија из освете, дељење експлицитних слика или снимака без претходне сагласности, има за циљ понижававање, изнуђивање или неки други вид повређивања жртве (McGlynn, Rackley, Houghton, 2017, стр. 25). Сама претња да ће такав материјал бити подељен може да створи моћ присиле над појединцима, чиме се продубљује њихова психолошка траума.

Додатни изазов је и даље окривљавање жртава као свеприсутна препрека правди у случајевима сексуалног злостављања путем фотографија. Једна обимна студија утврдила је да су мушкарци, хетеросексуални појединци и они без претходног искуства са извршавањем или доживљавањем ове врсте злостављања били у знатној мери склонији да окриве жртве и да умање значај почињене штете (Flynn et al., 2022, str. 10). Поменуто истраживање такође је открило да су ови ставови утемељени у ширим културолошким нормама, укључујући двоструке сексуалне стандарде и укоренење ставове о женској одговорности у случају сексуалне изложености. Овакви ставови не само што продубљују трауму већ спречавају жртве, нарочито жене, да пријаве злостављање или потраже подршку, чиме се учвршћује круг ћутања и некажњавања.

Остали облици узнемиравања укључују и стално негативно коментарисање о жртвином присуству на интернету, као што су објаве, фотографије или видео-снимци. Осим тога, нарочито алармантна и криминална варијанта дигиталног насиља је лажно пријављивање ванредних ситуација (нпр. пожара или бомби) с циљем изазивања панике и стреса.

Стога, дигитално насиље није монолитни концепт, већ констелација понашања олакшаних анонимношћу, брзином и обухватом дигиталних технологија. Иако жртве могу да буду појединци свих родова и узраста, жене и девојнице су посебно осетљиве због укрштености дигиталног злостављања са дуготрајним родним неједнакостима. Разумевање ових образаца и типологија је пресудно за развој делотворних правних, институционалних и образовних одговора на ту све већу опасност.

ГЛОБАЛНИ И ЕВРОПСКИ КОНТЕКСТ

Све већа дигитализација друштвених интеракција, јавног дискурса и личне комуникације довела је до алармантног пораста дигиталног насиља, које су Уједињене нације препознале као растућу претњу по људска права. Дигитално насиље не-сразмерно утиче на жене, децу и маргинализоване групе, појачавајући постојеће неједнакости и друштвену рањивост. Према извештају УН за жене из 2021. године, пандемија је знатно погоршала присуство злостављања на интернету јер се више људи преусмерило на дигиталне платформе због посла, образовања и друштвене интеракције. Овај извештај истиче да насиље на интернету ограничава женску слободу изражавања, обесхрабрује њихово политичко и грађанско учешће и смањује њихово поверење у дигиталном простору. У екстремним случајевима, оно доводи до самоцензуре, до повлачења из јавног ангажмана и погоршања менталног здравља (UN Women, 2021, str. 6).

Глобално гледано, међународни механизми за људска права почели су да реагују на ову све већу опасност. Специјални извештац УН о насиљу против жена и девојница позвао је државе на хитно деловање с циљем криминализације дигиталних облика родно заснованог насиља и на развијање координисаних механизма превенције и исправљања. Исто тако, Општа препорука бр. 35 Комитета за елиминисање дискриминације жена (CEDAW) из 2017. године истиче да родно засновано насиље које се дешава на интернету није ништа мање озбиљно од насиља у стварном свету, те захтева сразмерне правне реакције.

У европском контексту је последњих неколико година дошло до убрзаног препознавања и регулисања дигиталног насиља. Правни оквир Европске уније се из фрагментисаног приступа развио ка свеобухватном одговору. Прекретница у овом смеру јесте Директива о борби против насиља над женама и насиља у породици, која је усвојена у априлу 2024. године. Овом Директивом су државе-чланице ЕУ први пут обавезне да криминализују разне облике онлајн насиља, укључујући сајбер ухођење, злостављање засновано на сликама (дељење интимних слика без претходне сагласности) и сајбер узнемиравање и подстицање насиља или мржње на интернету.

Циљ ове Директиве је усклађивање дефиниција и санкција у вези са дигиталним насиљем у свим државама-чланицама, попуњавање празнина у заштити и обезбеђивање приступа ефикасним правним лековима за жртве (Matić Bošković & Russo, 2024). ЕУ такође наглашава дигиталну писменост и превентивно образовање помоћу инструмената као што је Акциони план за дигитално образовање за период 2021–2027, који обухвата посебне циљеве у вези са безбедним и инклузивним дигиталним окружењима.

Осим тога, Савет Европе је обезбедио значајне нормативе смернице путем инструмената као што је Истанбулска конвенција која је, иако састављена пре експлозије дигиталног насиља, и даље врло релевантна. Члан 17. Конвенције обавезује државе да промовишу и развијају образовне материјале за борбу против стереотипа и свих облика насиља, укључујући и оне олакшане технологијом (Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици). У својим евалуационим извештајима GREVIO све више наглашава потребу да државе-чланице препознају дигиталне облике злостављања и позабаве се њима, нарочито уколико су удружени са ухођењем и психолошким насиљем.⁴

У Србији је феномен дигиталног насиља постао видљив, али о њему није спроведено много истраживања. Кривично законодавство обухвата одредбе о ухођењу (члан 138а Кривичног законика), неовлашћеном коришћењу података о личности (члан 146) и дистрибуцији порнографског материјала (члан 185), али оне често недовољно обухватају целокупан спектар штете изазване дигиталним насиљем.⁵

Емпиријска истраживања дигиталног насиља у Србији и даље су релативно ограничена, али је у протеклим деценијама неколико пројеката у значајној мери истакло присуство и динамику овог насиља. Први свеобухватни пројекат, „Зауставимо дигитално насиље“, спроведен 2012. године као део шире иницијативе „Школе без насиља“, показао је да је 66% средњошколаца пријавило да је бар једном доживело дигитално насиље (Dinić, 2022, стр. 83). У истраживању „Глобална деца онлајн“ из 2016. године, друштвене мреже су препознате као најчешћа арена за дигитално насиље. Даљи докази добијени су током пандемије COVID-19, када је од септембра до децембра 2020. реализован пројекат „Друштвено-психолошки фактори ризичне употребе друштвених мрежа међу адолесцентима у Војводини“. Ово истраживање показало је да је око 82% адолесцената пријавило да је доживело бар један облик дигиталног насиља током претходне године. Аутори су закључили да су стопе

⁴ Општи извештаји Експертске групе за борбу против насиља над женама и насиља у породици (GREVIO) доступни су на: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio-annual-reports>.

⁵ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

извршења и виктимизације нешто више у Србији у поређењу са другим државама које примењују исти инструмент (Dinić et al., 2021).

На крају, новија истраживања скренула су пажњу на родно засноване обрасце дигиталног злостављања. Студија из 2022. године, коју је спровела невладин организација АТІНА, под насловом „Испред екрана“, у критичком светлу је сагледала национални контекст. Спроведена међу 594 средњошколки старости 18 и 19 година из Београда, Ниша и Суботице, открила је да је преко 53% девојака доживело дигитално насиље (Radoičić Nedeljković, Glišić, 2022, str. 9, 15). Висок проценат, односно 78% њих осећало се мање безбедно на интернету у односу на њихове вршњаке. Уобичајени видови укључују вербално злостављање, увреде и сексуално узнемиравање са значајним психолошким последицама као што су анксиозност, страх, депресија и суицидне мисли (Radoičić Nedeljković, Glišić, str. 9, 12).

У одговору на ове све веће разлоге за забринутост, Србија је покренула иницијативе са циљем учвршћивања механизма институционалне заштите, нарочито за децу. Једна таква иницијатива је платформа „Чувам те“ коју је развило Министарство просвете у сарадњи са осталим јавним телима. Платформа омогућава деци да безбедно и анонимно пријаве разне облике насиља, укључујући и оне који се дешавају у дигиталном окружењу.⁶ Нудећи директан и поверљив канал комуникације између ученика, школа и надлежних институција, ова платформа представља важан корак ка благовременом откривању, спречавању и исправљању дигиталног насиља, истовремено се залажући за окружење у оквиру образовног система које боље реагује и штити.

УТИЦАЈИ И ПОСЛЕДИЦЕ

Дигитално насиље производи далекосежне и вишестране последице по појединце, породице и друштво у целини. Поред директног психолошког утицаја на жртве, као што су анксиозност, страх, депресија и синдром посттрауматског стреса, постоје и трајни утицаји на поверење, друштвено функционисање и лични развој. Жртве често доживљавају дубок осећај рањивости и изложености сталној, поновљеној и безграничној природи дигиталног повређивања (Citron, 2014, str. 35). Код омладине, оно је у корелацији са смањеним академским учинком и суицидним мислима (Hinduja & Patchin, 2019, str. 2). Код адолесцената, овај облик насиља нарушава формирање здравог идентитета, подрива вршњачке односе и може довести до академског повлачења или одбијања одласка у школу (Livingstone et al., 2016, str. 115).

Последице нису само емоционалног већ и економског карактера. Жртве се могу суочити са нарушеним угледом, што утиче на њихову способност запошљавања и друштвени положај. У професионалном окружењу, нарочито код жена, дигитално злостављање може да натера појединце да се повуку са онлајн платформи које су им пресудне за умрежавање, политички ангажман или пословну видљивост, чиме се повећава родна неравноправност у дигиталној јавној сфери (UN Women, 2021).

Из друштвене перспективе, дигитално насиље погоршава претходно постојеће облике искључивања. Маргинализоване групе, међу којима и етничке мањине,

⁶ Платформа „Чувам те“ доступна је на: <https://cuvamte.gov.rs/>.

појединци из LGBTQI+ и особе са инвалидитетом, суочавају се са вишим стопама технолошки олакшаног злостављања, које је удружено са другим облицима структурне дискриминације (Lewiset al., 2017, стр. 1462). Ова динамика доприноси клими ућуткивања и онеспособљавања у којој преживели често интернализују кривицу и спречени су да потраже помоћ.

На правном нивоу, дигитално насиље открива недостатке у традиционалним одговорима кривичног правосуђа. Транснационална, псеудонимна и брзорастућа природа дигиталног злостављања представља изазов за органе за спровођење закона и правосудне органе. Жртве се често суочавају са равнодушношћу институција, сложеним процедурама пријављивања и недостатком тужилачког праћења и контроле, што продубљује трауму и ствара неповерење у правосудни систем. Потешкоћа у кривичном гоњењу радњи као што су фоксинг, присилна контрола или дистрибуција слика без претходне сагласности, наглашава потребу за модернизованим правним оквирима који узимају у обзир стварно проживљено дигитално злостављање (Franks, 2012, стр. 655; Gillespie, 2018, стр. 55).

Осим тога, дигитално насиље нарушава цивилни простор тако што спречава појединце, нарочито жене и активисте, да учествују у јавним расправама. Истраживање које је спровео Европски парламент 2024. године истиче како онлајн узнемиравање и претње насиљем несразмерно таргетирају политичарке, новинарке и заштитнице људских права, чиме се обесхрабрују демократско учешће и јавни дискурс (Zamfir, 2024). Психички терет и забринутост за безбедност наводе много жена да се препусте самоцензури или да се потпуно повуку са онлајн платформи.

У Србији је недовољно пријављивање дигиталног насиља симптоматично за ширу друштвену стигматизацију и неефикасност институција. Студија ATINA наглашава ову динамику: упркос озбиљним последицама које пријављују жртве, само 10% девојака би званично пријавило инциденте (Radoičić Nedeljković, Glišić, 2022, стр. 10). Ова невољност често је подстакнута страхом да им се неће веровати, да ће бити окривљене или да ће поново морати да прођу трауму у поступку жалбе. Недостатак јасних институционалних процедура, заједно са ниском свести о законској заштити, додатно умањује спремност да се тражи правда.

Исто тако, психолошки утицај је додатно сложенији због недостатка свеобухватне службе за подршку жртвама прилагођен дигиталном злостављању. За разлику од традиционалних облика насиља, дигитално насиље може бити континуирано, при чему се нови облици повређивања јављају приликом поновног коришћења или откривања садржаја (Rackley et al., 2021, стр. 298). Због тога се траума често продужава и понавља услед поновљене изложености. Жртве некада живе у сталном страху од поновног појављивања садржаја, што спречава опоравак и друштвену реинтеграцију (Powell & Henry, 2017, стр. 49).

Имајући у виду наведено, неопходан је вишедимензионални политички одговор који обухвата правне реформе усредсређене на жртве, снажно образовање о дигиталној писмености, доступну подршку за ментално здравље и механизме одговорности за власнике платформи. Без оваквог свеобухватног приступа, дугорочни друштвени, емоционални и институционални утицаји дигиталног насиља и даље ће се продубљивати, нарочито међу најосетљивијим припадницима друштва.

ЗАКЉУЧЦИ

Дигитално насиље представља сложену, вишестрану и брзо растућу опасност која се налази на раскршћу технолошког напретка, структурне неједнакости и законске неодређености. Његова етиологија лежи у конвергенцији психолошких, друштвено-културних и системских фактора који омогућавају ширење насиља у виртуелном простору које одликују незапамћена брзина, домет и сталност. Његова феноменологија обухвата широк спектар понашања, од сајбер ухођења и лажног представљања до злостављања заснованог на сликама и координисаног узнемиравања, несразмерног таргетирања жена, девојчица и маргинализованих заједница.

Овај рад наглашава да дигитално насиље није само продужетак агресије у стварном свету већ засебан облик повређивања кога обликују приступачност и дизајн дигиталних технологија. Ово насиље појачава и увећава претходно постојеће друштвене хијерархије, нарочито родно засноване односе моћи, и одражава шире обрасце дискриминације и искључивања. Жртве пате од озбиљних психолошких, друштвених и економских последица, често у срединама где су правна заштита и институционална подршка и даље неадекватне, фрагментисане или недоступне.

Глобално и регионално гледано, остварен је нормативни напредак, на пример Директива ЕУ о борби против насиља над женама и насиља у породици из 2024. године, као и смернице које дају механизми УН и Савет Европе. Ипак, реализација је и даље неравномерна, а правни системи и даље покушавају да ухвате корак са технолошким и друштвеним стварностима дигиталног злостављања. Национални примери попут Србије илуструју како хитну потребу за реформом тако и за потенцијалом таргетираних интервенција, каква је платформа „Чувам те“, да би се обезбедила благовремена заштита и подршка младим жртвама.

Холистички и одржив одговор на дигитално насиље захтева интегрисану стратегију која обухвата законске, институционалне, технолошке и образовне реформе. Законски оквири морају се модернизовати да би експлицитно препознали дигиталне облике насиља и обезбедили благовремено исправљање које води рачуна о жртвама. Органи за спровођење закона и правосудни органи морају да прођу специјализовану обуку, а прекогранична сарадња се мора учврстити како би се позабавило транснационалним карактером дигиталног злостављања (Milivojević, 2024, str. 5). Технолошке компаније морају бити одговорне за препознавање и ублажавање штете на својим платформама и имати обавезу транспарентности, брзог реаговања и заштите осетљивих корисника.

Превентивни напори такође су од критичног значаја. Јавне образовне кампање и родно осетљиви програми дигиталне писмености могу да се супротставе штетним нормама и да опреме појединце вештинама препознавања и пријављивања дигиталних ризика. Системи подршке жртвама, укључујући психолошко саветовање, правну помоћ и протоколе извештавања са информацијама о претрпљеној трауми морају бити широко доступни и прилагођени посебној динамици дигиталног злостављања.

Имајући у виду да дигитални простори и даље обликују људску интеракцију, идентитет и демократско учешће, борба против дигиталног насиља се мора препознати као основна компонента заштите људских права и друштвене правде. Она захтева

заједничку посвећеност држава, међународних организација, цивилног друштва и приватног сектора, с циљем заштите достојанства и безбедности свих појединаца у дигиталној ери.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Bailey, J., Steeves, V. (2015). *eGirls, eCitizens: Putting Technology, Theory and Policy into Dialogue with Girls' and Young Women's Voices*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Barlett, C. P., Coyne, S. M. (2023). Learning to cyberbully: Longitudinal relations between cyberbullying attitudes and perpetration and the moderating influence of participants sex: A brief report. *Aggressive Behavior*, 49 (5), 547–553.
- Barlett, C. P., Gentile, D. A., Chew, C. (2016). Predicting cyberbullying from anonymity. *Psychology of Popular Media Culture*, 5 (2), 2016, 171–180.
- Citron, D. K. (2014). *Hate crimes in cyberspace*. Harvard University Press.
- Dinić, B. (2022). *Digital Violence*. Novi Sad: University of Novi Sad, Faculty of Philosophy [In Serbian].
- Dinić, B., Petrović, J., Zotović Kostić, M., Milovanović, I., Mihić, V. (2021). *Risky use of Social Networks among Adolescents in Vojvodina*. Novi Sad: University of Novi Sad, Faculty of Philosophy [In Serbian].
- Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A. et al. (2018). Technology-facilitated coercive control. *Feminist Media Studies*, 18 (4), 609–625.
- European Institute for Gender Equality (EIGE). (2022). *Cyber violence against women and girls*.
- Ferrara, P., Ianniello, E., Villani, A., Corsello, G. (2018). Cyberbullying a modern form of bullying: let's talk about this health and social problem, *Italian Journal of Paediatrics*, 44, 14, 1–3.
- Flynn, A., Cama, E., Powell, A., Scott, A. J. (2022). Victim-blaming and image-based sexual abuse. *Journal of Criminology*, 56 (1), 7–25.
- Franks, M. A. (2012). Sexual harassment 2.0. *Maryland Law Review*, 71 (3), 655–704.
- Gillespie, T. (2018). *Custodians of the Internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.
- Henry, N., Powell, A. (2015). Beyond the 'sext': Technology-facilitated sexual violence and harassment. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 48 (1), 104–118.
- Henry, N., Powell, A. (2017). *Sexual violence in a digital age*. Palgrave Macmillan Studies in Cyber Crime and Security.
- Hinduja, S., Patchin, J. W. (2019). *Cyberbullying: Identification, Prevention and Response*. Cyberbullying Research Center.
- Ilić, Z. A., Bodrožić, P. I., Milošević, M. M. (2025). Social Response to Crime in the Digital Era – The Importance of Digital Criminology and Criminal Legislation. *Socioloski pregled*, 59 (1), 12–35. doi: [10.5937/socpreg59-56973](https://doi.org/10.5937/socpreg59-56973).
- Kostić, J. (2021). Students' Attitudes Towards Verbal Peer Bullying in the Digital Environment. *Socioloski pregled*, 56 (4), 1696–1718. doi: [10.5937/socpreg55-34445](https://doi.org/10.5937/socpreg55-34445).
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140 (4), 1073–1137.

- Kuzmanović, D., Lajović, B., Grujić, S., Medenica, G. (2016). Digital violence, prevention and reaction, Ministry of education, science and technological development of the Republic of Serbia and Pedagogical society of Serbia, Available at: <https://www.unicef.org/serbia/media/5771/file/Digitalno%20nasilje.pdf> [In Serbian].
- Lewis, R., Rowe, M., Wiper, C. (2017). Online Abuse of Feminists as an Emerging Form of Violence against Women and Girls. *British Journal of Criminology*, 57 (6), 1462–1481.
- Livingstone, S., Stoilova, M., Kelly, A. (2016). Cyberbullying: Incidence, Trends and Consequences. In: *Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace*. United Nations Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children, 115–120.
- Marwick, A., Lewis, R. (2017). *Media manipulation and disinformation online*. Data & Society Research Institute.
- Matić Bošković, M., Russo, T. (2024). Novelties proposed by the European Commission on Victims' Rights Protection and its relevance for Serbian authorities. In: M. Kolaković Bojović, I. Stevanović (eds.). *The Position of Victims in the Republic of Serbia*, International Scientific Conference, Palić, 31–46. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- McGlynn, C., Rackley, E., Houghton, R. (2017). Beyond 'revenge porn': The continuum of image-based sexual abuse. *Feminist Legal Studies*, 25 (1), 25–46.
- Mijatović, D. M. (2024). Cyberbullying: Violence in the digital world, *Baština*, 34 (64), 145–156, doi: <https://doi.org/10.5937/bastina34-54104> [In Serbian].
- Milivojević, A. (2024) *Gender Based Violence in Serbia – Overview of Trends*. Beograd: SHARE Fondacija [In Serbian].
- Provincial Institute for Social Protection (2023). *Violence in digital space*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za socijalnu zaštitu. Available at: <https://pzs.gov.rs/wp-content/uploads/2023/05/Насиље-у-дигиталном-простору-истраживање.pdf> [In Serbian].
- Rackley, E., McGlynn, C., Johnson, K., Henry, N., Gavey, N., Flynn, Powell, A. (2021). Seeking Justice and Redress for Victim – Survivors of Image-Based Sexual Abuse. *Feminist Legal Studies*, 29, 293–322.
- Radoičić Nedeljković, A., Glišić, M. (2021). *In front of the Screens: Research on Gender-Based Violence in Digital Environment*. Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika nasilja nad ženama – ATINA [In Serbian].
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyber Psychology & Behavior*, 7 (3), 321–326.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26 (3), 277–287.
- The Council of Europe Convention on prevention and combating violence against women and domestic violence Istanbul, 11.V.2011, OJ L 143I, 2.6.2023, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOL_2023_143_I_0003
- UN Women (2021). *Measuring the shadow pandemic: Violence against women during COVID-19*, <https://data.unwomen.org/sites/default/files/documents/Publications/Measuring-shadow-pandemic.pdf>
- Zamfir, I. (2024). *Violence against women active in politics in the EU – A serious obstacle to political participation*, European Parliamentary Research Service, PE 759.600